

*აგრეთვე ჭრებნიშუაღანს ხახვლმანს
ნძიღანს ხახვლმნიშუა ანახვენსიქეფი*

სამყაროს ევოლუცია

ლექცია 4

მზე, ატმოსფერო, მაგნიტური ველი,
მზის ქარი, მზის ევოლუცია

წინა ლექციაში

- მზის სისტემა
- პლანეტები
- მზის სისტემის მცირე სხეულები
- პლანეტების წარმოშობა
- არამზიური პლანეტები

მზე

დედამიწის უახლოესი ვარსკვლავი
დედამიწაზე სიცოცხლის არსებობისა და
ენერჯის ძირითადი წყარო

(helios)–მზე

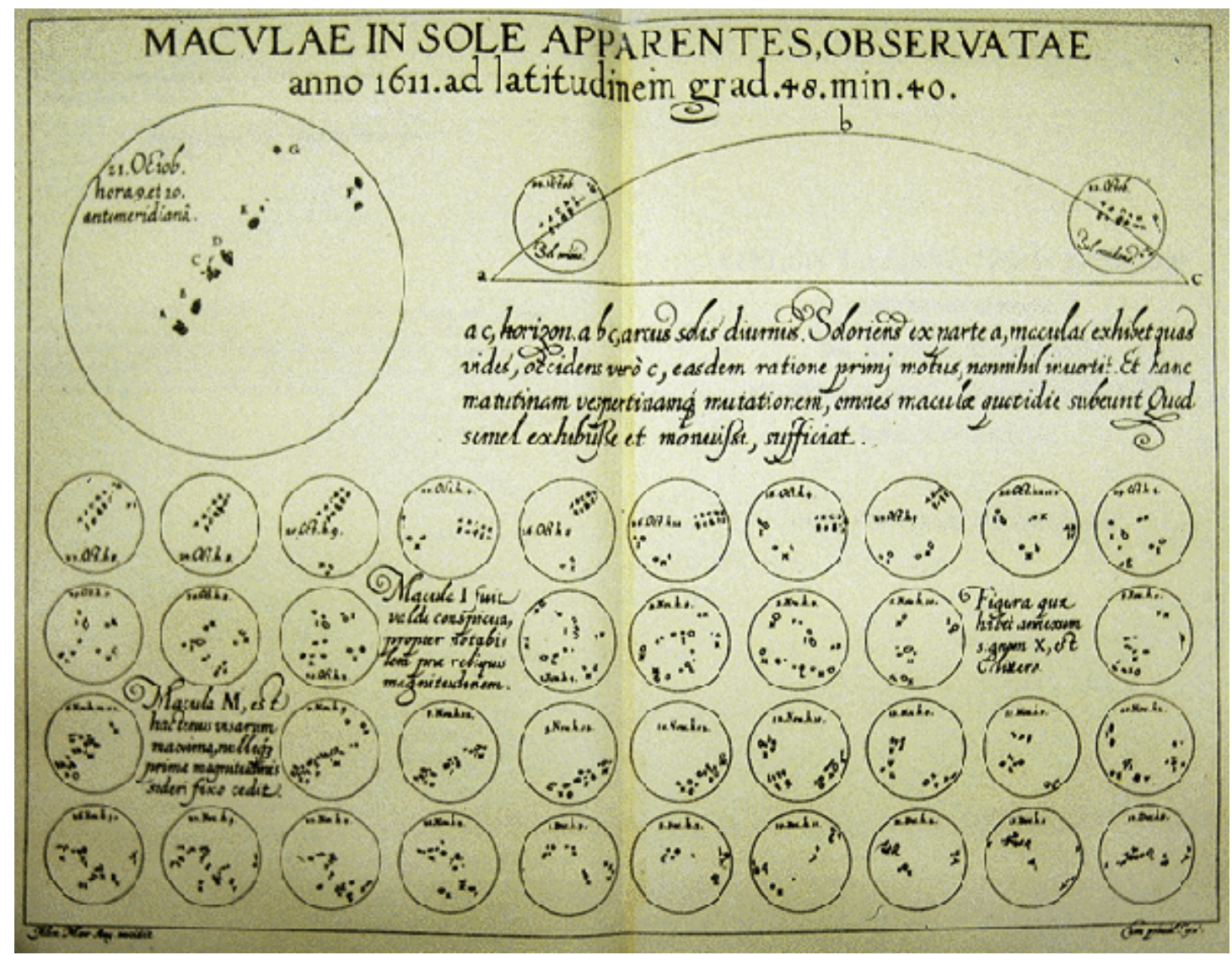

ადამიანის სწრაფვა მზის
შემეცნებისაკენ

ბერძნული მითოლოგია:
იკარუსი

დაკვირვებები

მზის
ლაქები

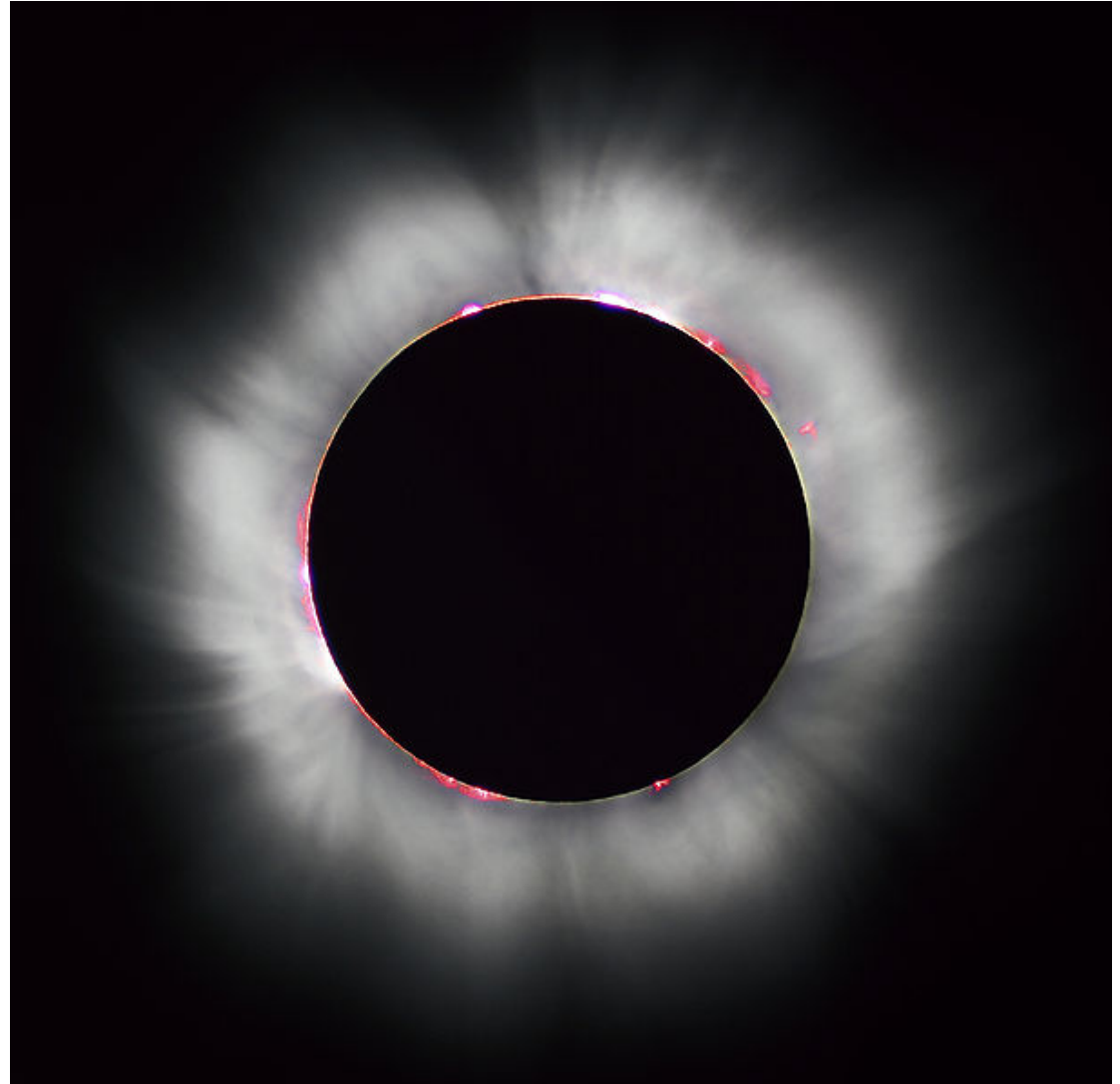

გალილეო
(1611)

დაკვირვებები

მზის სრული
დაბნელება:

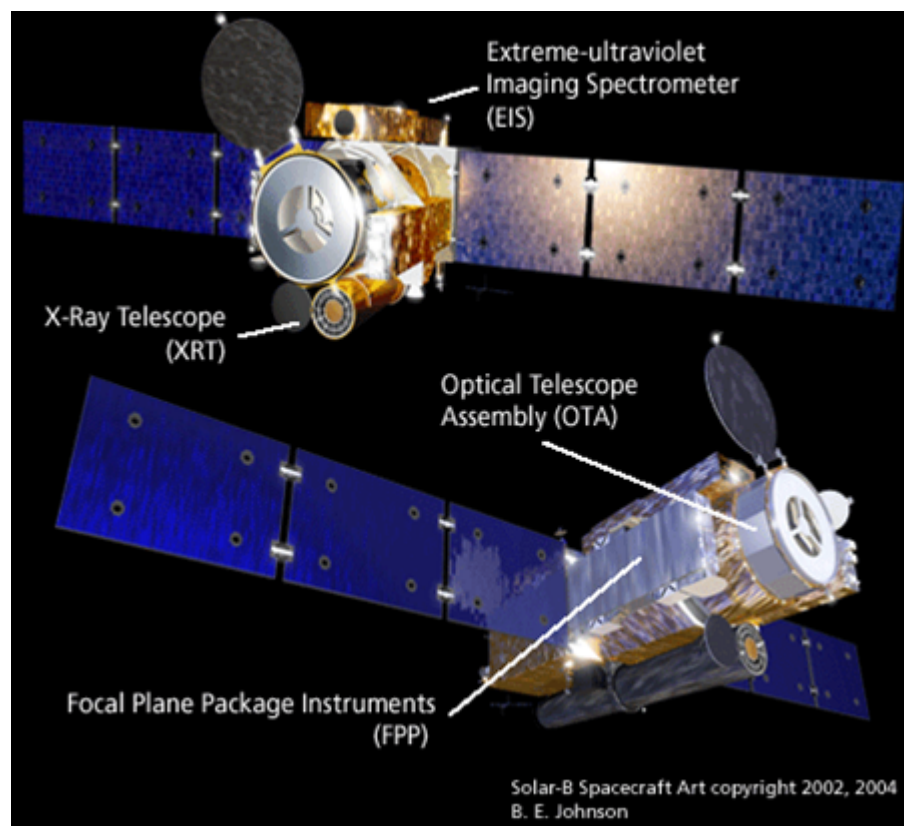
თვალით
ხილვადი
მზის
კორონა

დაკვირვებები

თანამედროვე სატელიტური დაკვირვებები

- Ulysses (1990)
- Yohkoh (1991)
- SOHO (1995)
- TRACE (1998)
- HINODE (2006)
- STEREO (2006)

Solar-B Spacecraft Art copyright 2002, 2004 B. E. Johnson

HINODE

დაკვირვებები

მზის ზედაპირის სეისმოლოგია:
ჰელიოსეისმოლოგია

მზის შიდა აგებულების შესწავლა

*Solar and
Heliospheric
Observatory*

ფიზიკური თვისებები

მანძილი დედამიწამდე: $1.5 \cdot 10^8$ კმ
(8.3 სინათლის წუთი)

დიამეტრი:	109	დედამიწის დიამეტრი
მასა:	333 000	დედამიწის მასა

ბრუნვის პერიოდი: 25.38 დღე

შემადგენლობა:

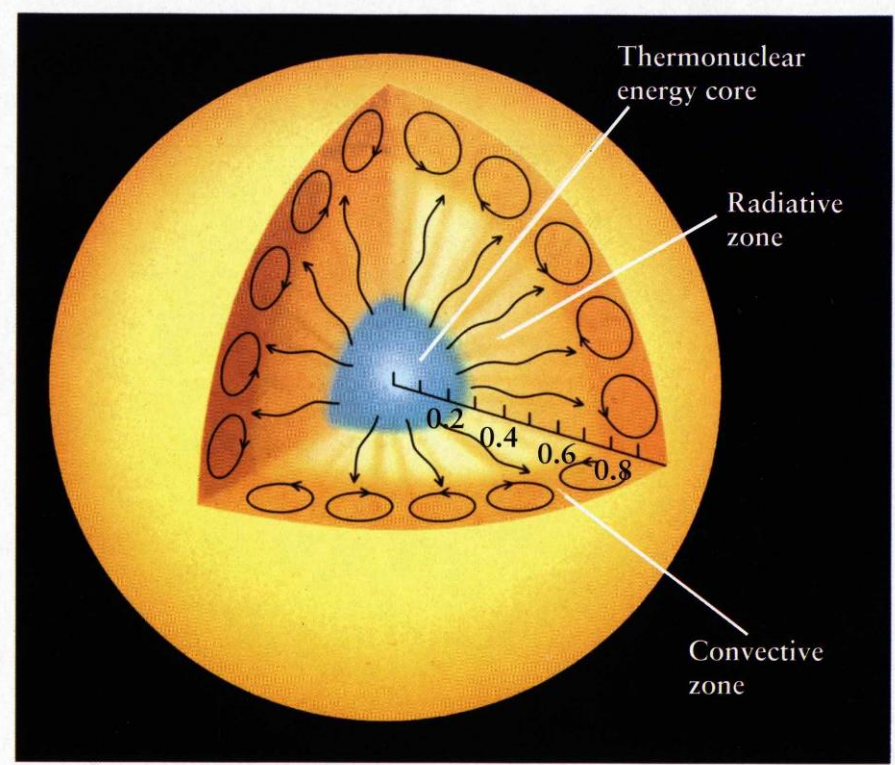
- წყალბადი (73%)
- ჰელიუმი (24.8%)
- ჟანგბადი (0.77%) + ...

მზის სტრუქტურა

თერმოზირთვული ენერგიის წყარო ვარსკვლავის ცენტრში: ენერგიის გადატანა ცენტრიდან გარეთ

- ბირთვი
- რადიაციული ზონა
- კონვექციური ზონა
- ატმოსფერო

ბირთვი

ცენტრალური ნაწილი:	0-0.25 მზის რადიუსი
სიმკვრივე:	~150 გ/სმ ³
ტემპერატურა	~13 600 000 K

თერმობირთვული რეაქციები:

პროტონ–პროტონული (p-p) ჯაჭვი;

ჰელიუმის სინთეზი;

რადიაციული ზონა

ენერგიის გადატანა

გამოსხივებით: $0.25-0.7$ მზის რადიუსი

სიმკვრივე: $20 - 0.2$ გ/სმ³

ტემპერატურა: $7 \cdot 10^6 - 2 \cdot 10^6$ K

მზის მაგნიტური ველის გენერაცია;

კონვექციური ზონა

ენერჯის გადატანა: სითბური კონვექცია
(ანალოგი: წყლის დუღილი)

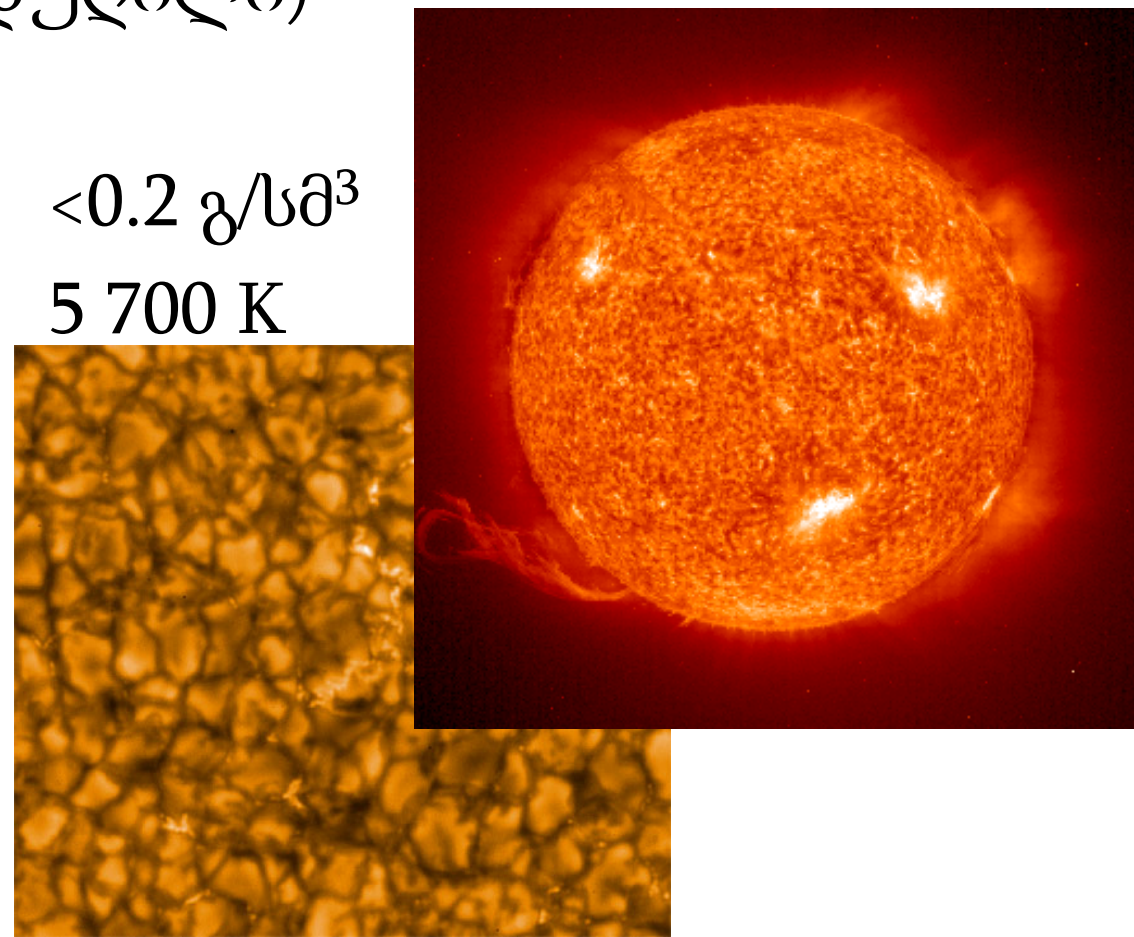
სიმკვრივე

$< 0.2 \text{ გ/სმ}^3$

ტემპერატურა

5 700 K

მზის ზედაპირის
“გრანულაცია”

ატმოსფერო

– ფოტოსფერო:

მზის ხილული (ოპტიკური) ზედაპირი.

შავი სხეულის

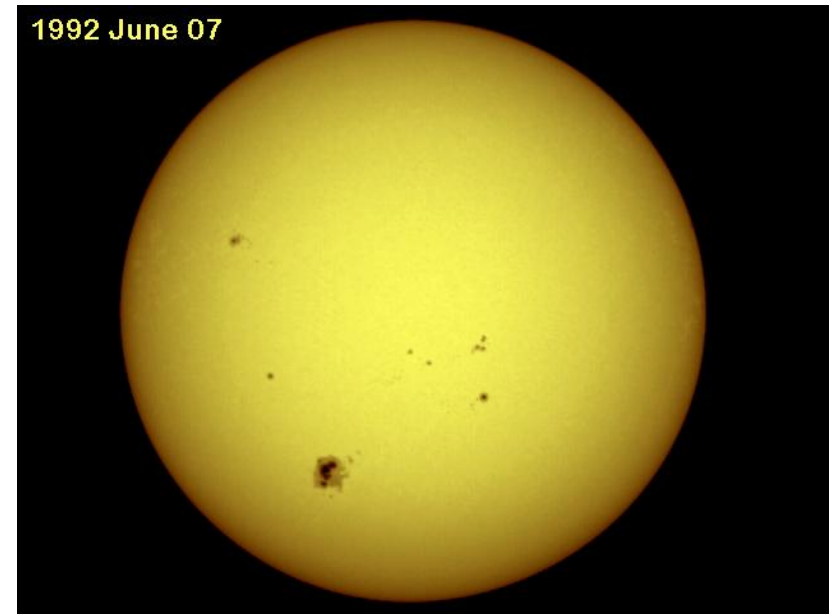
გამოსხივების მოდელი:

~5,500 °C

(ეფექტური ტემპერატურა)

– ქრომოსფერო

– კორონა

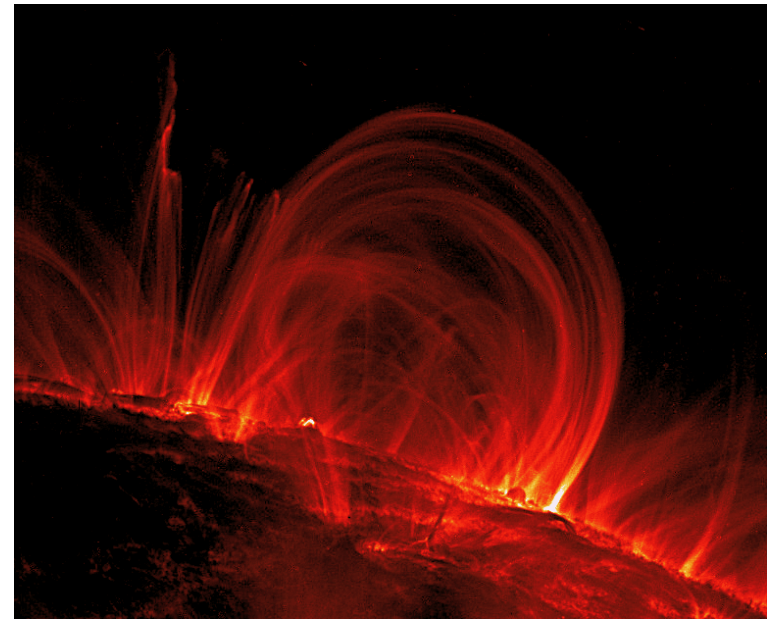
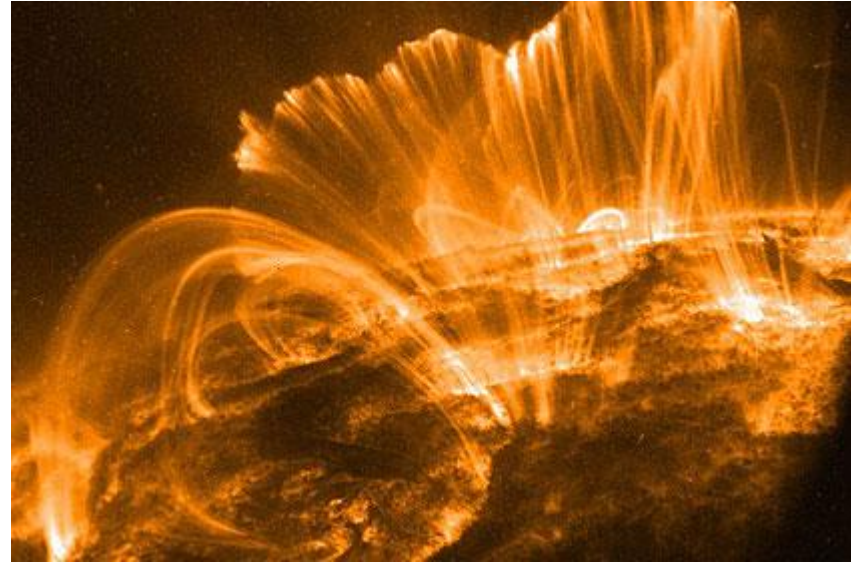
ქრომოსფერო

მაგნიტური სტრუქტურები

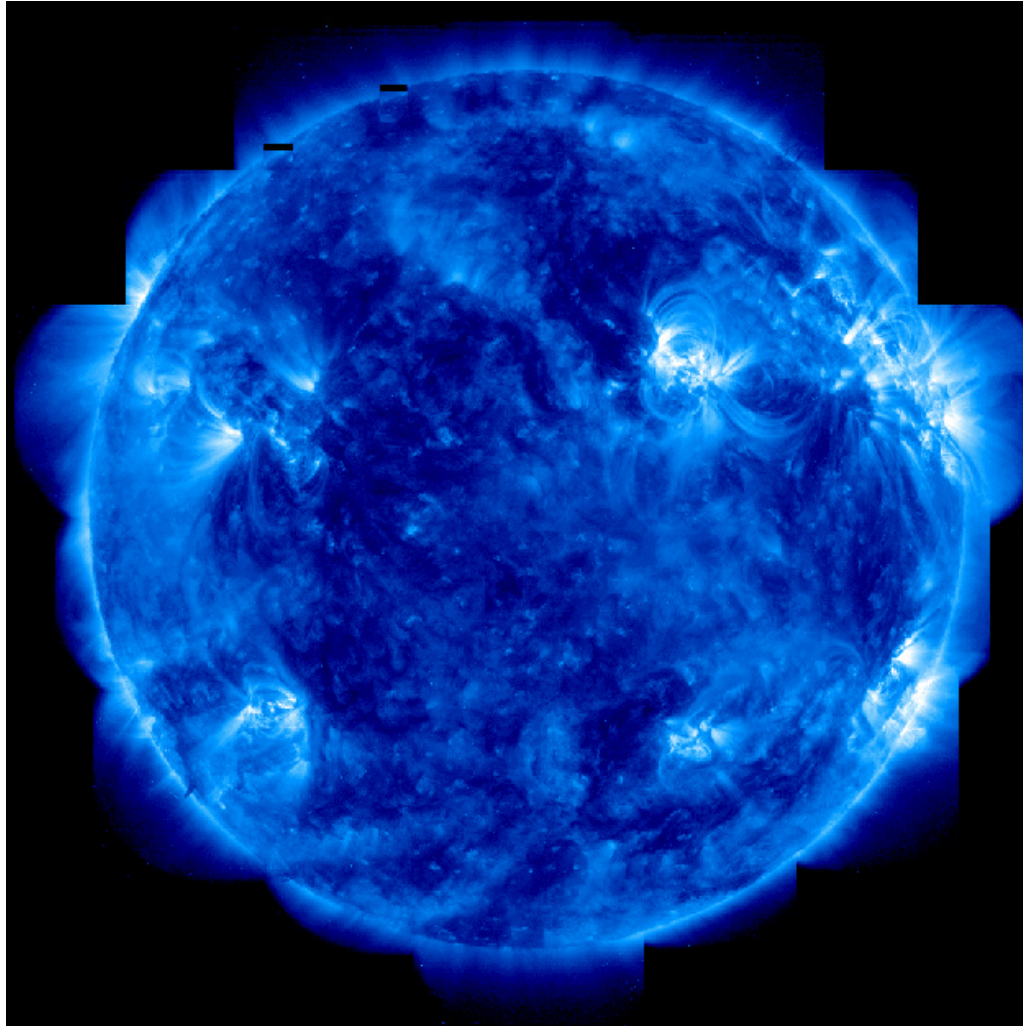
მაგნიტური “თაღები”
“მარყუქები”

სწრაფი

ცვალებადობა

ქრომოსფერო

კორონა

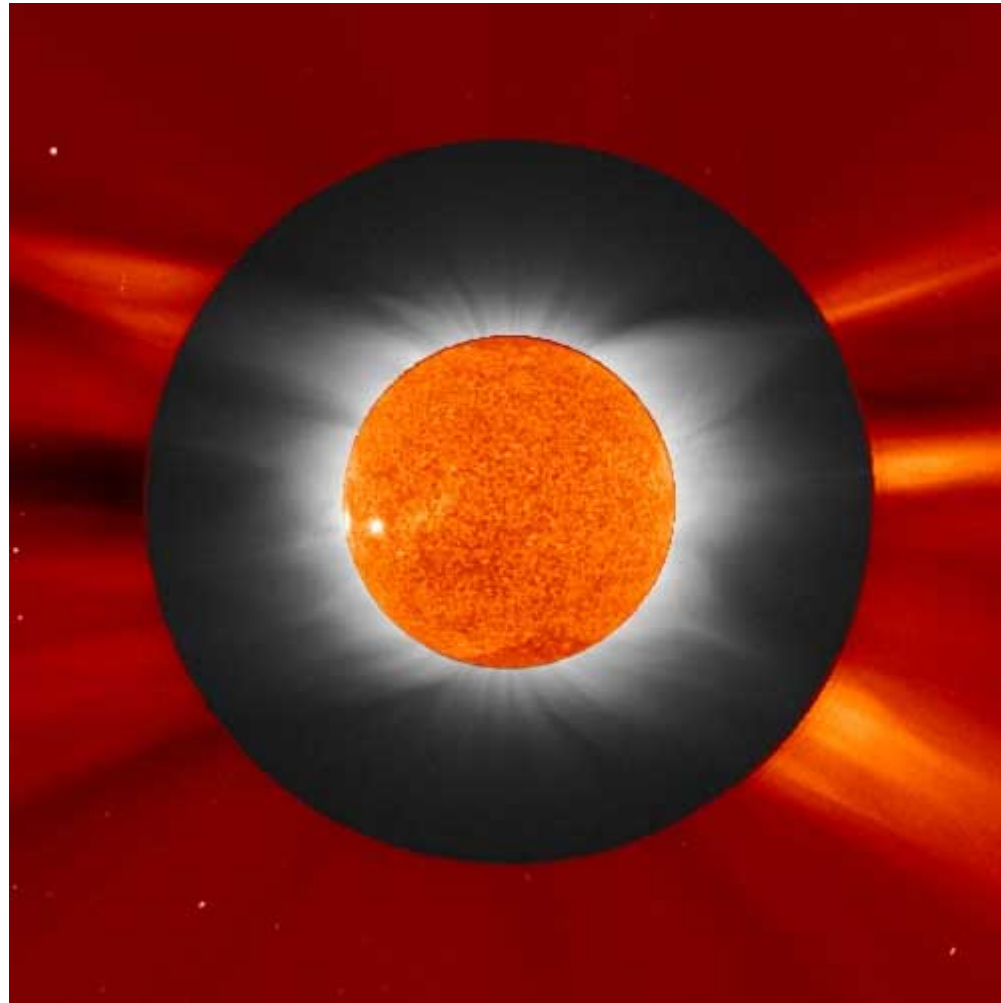
მზის ატმოსფეროს გარე ფენა
მოიცავს მზის სისტემას

ტემპერატურა: 1–2 მილიონი კელვინი (8–20)
გამოსხივება: ოპტიკური, ულტრაიისფერი,
რენტგენი

მზის კორონის გაცხელების პრობლემა: რატომ
იმატებს ტემპერატურა?
(მაგნიტოჰიდროდინამიკური მოვლენები)

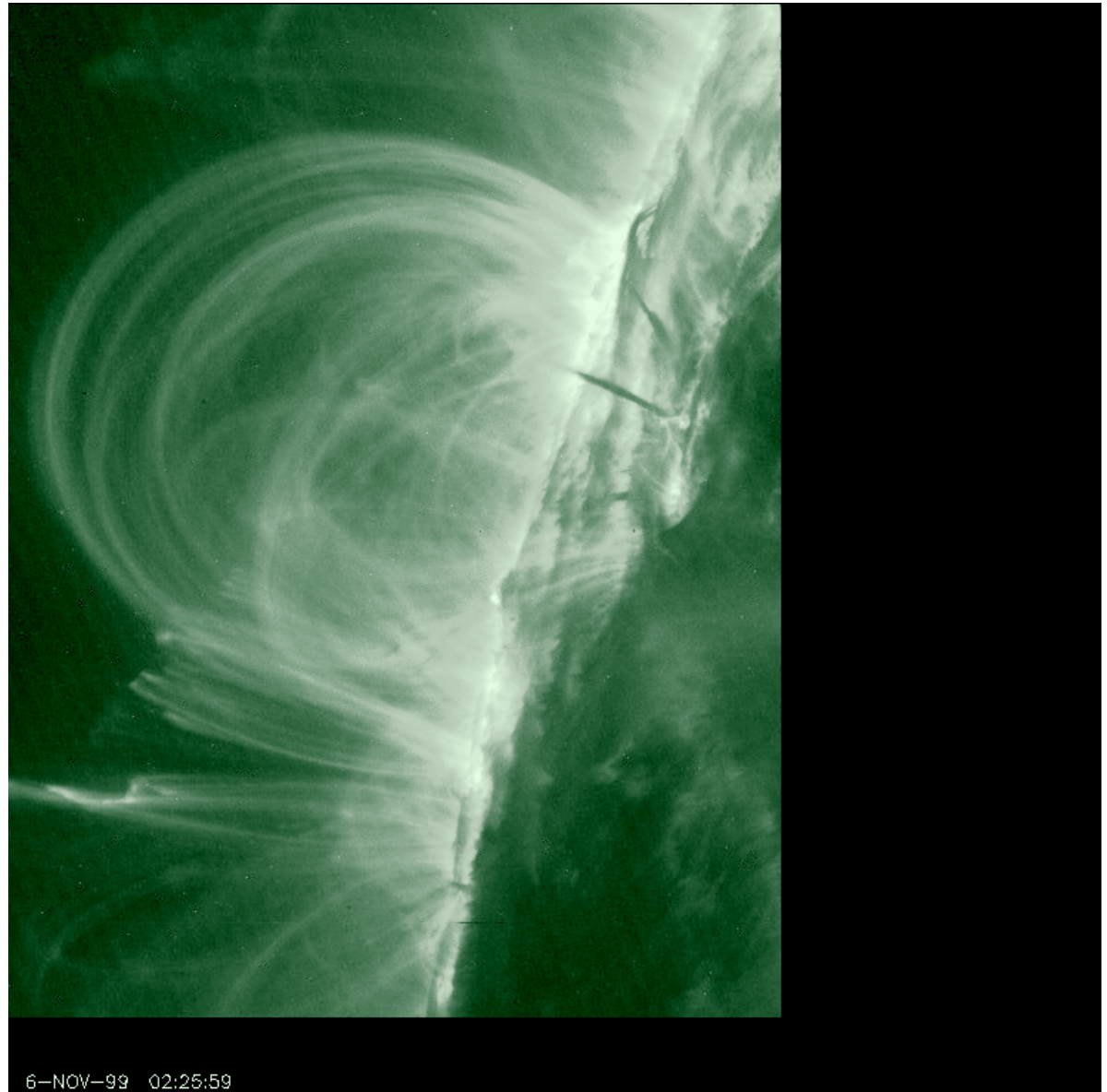

კორონა

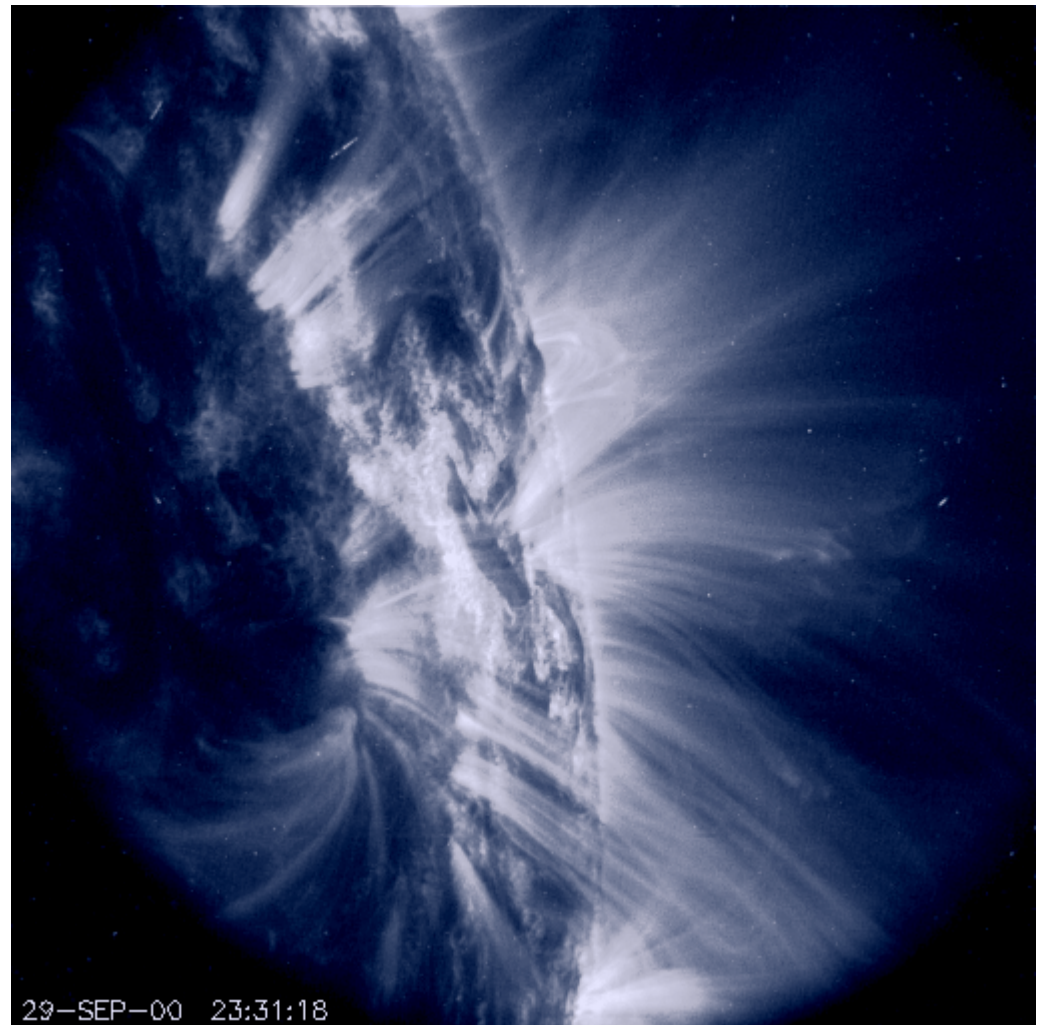
მაგნიტური ველი

მაგნიტური
თაღები

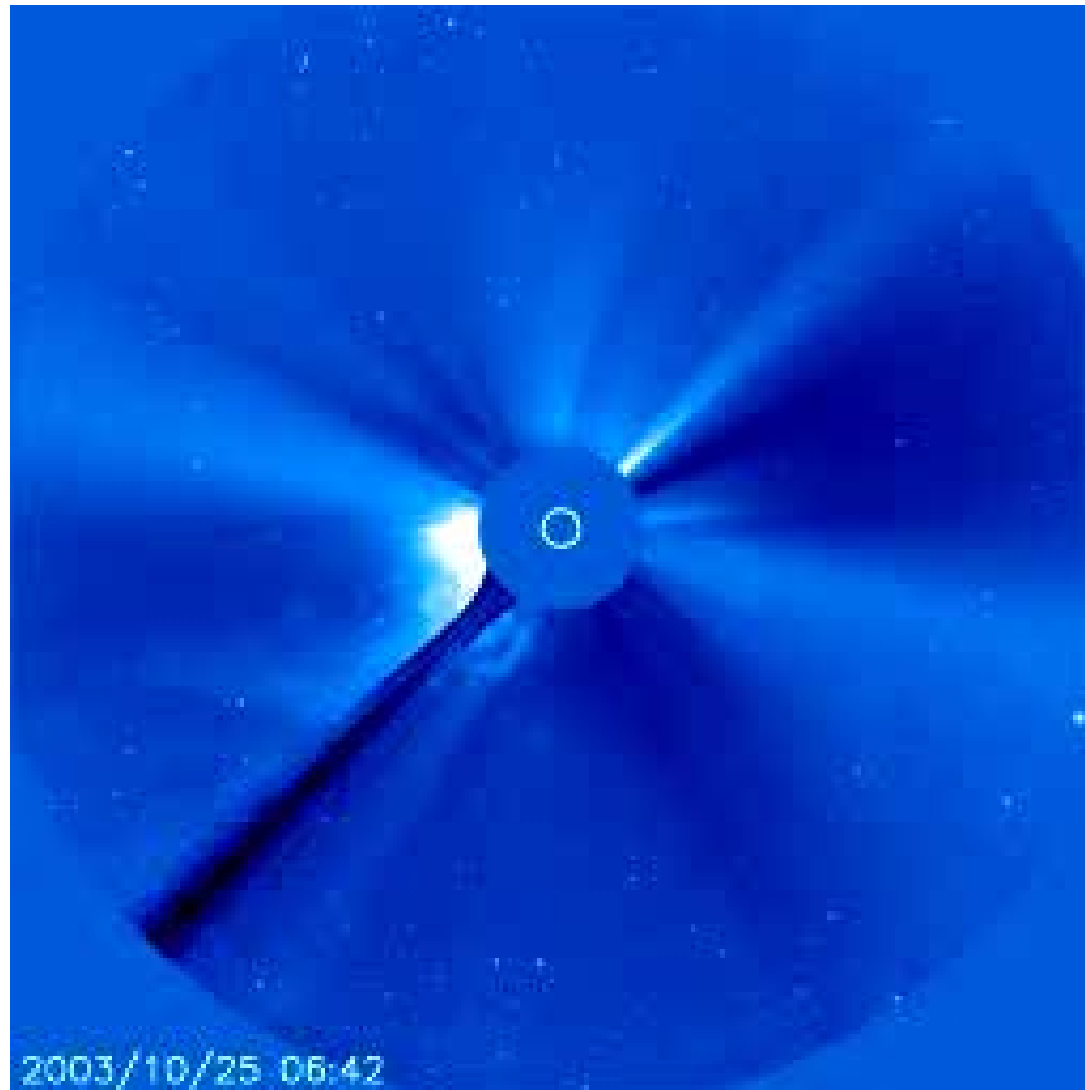

მაგნიტური ველი

ამოფრქვევა

კორონალური მასის ამოფრქვევა

მაგნიტური ველი

მზის ლაქები:

მაგნიტური ანომალიები მზის ოპტიკურ ზედაპირზე

მზის მაგნიტური ველი:

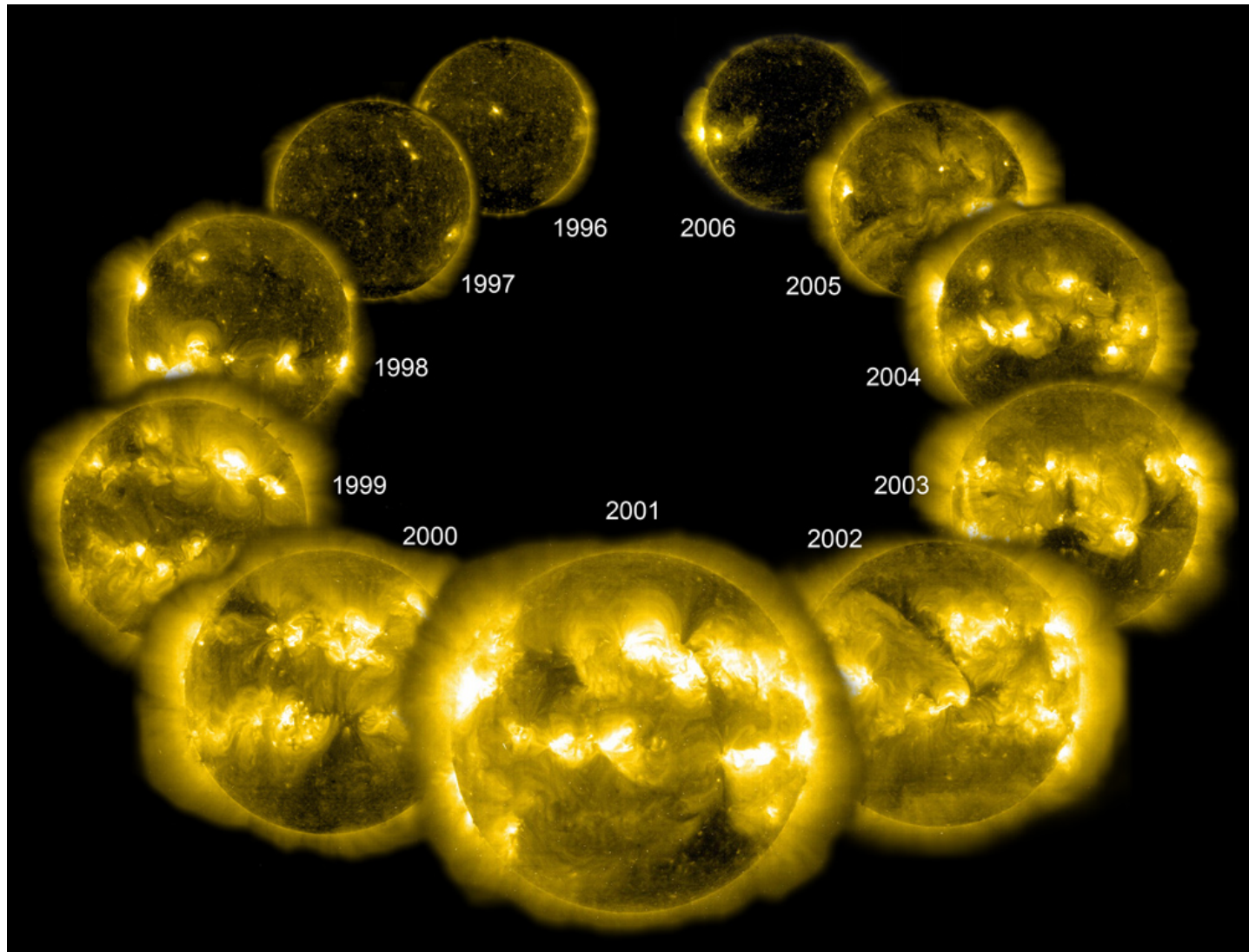
- მცირე მასშტაბოვანი ქაოსური კომპონენტები
- დიდმასშტაბოვანი რეგულარული კომპონენტი

დიპოლური ველი: პოლუსების ცვლილების

პერიოდულობა: 22 წელი

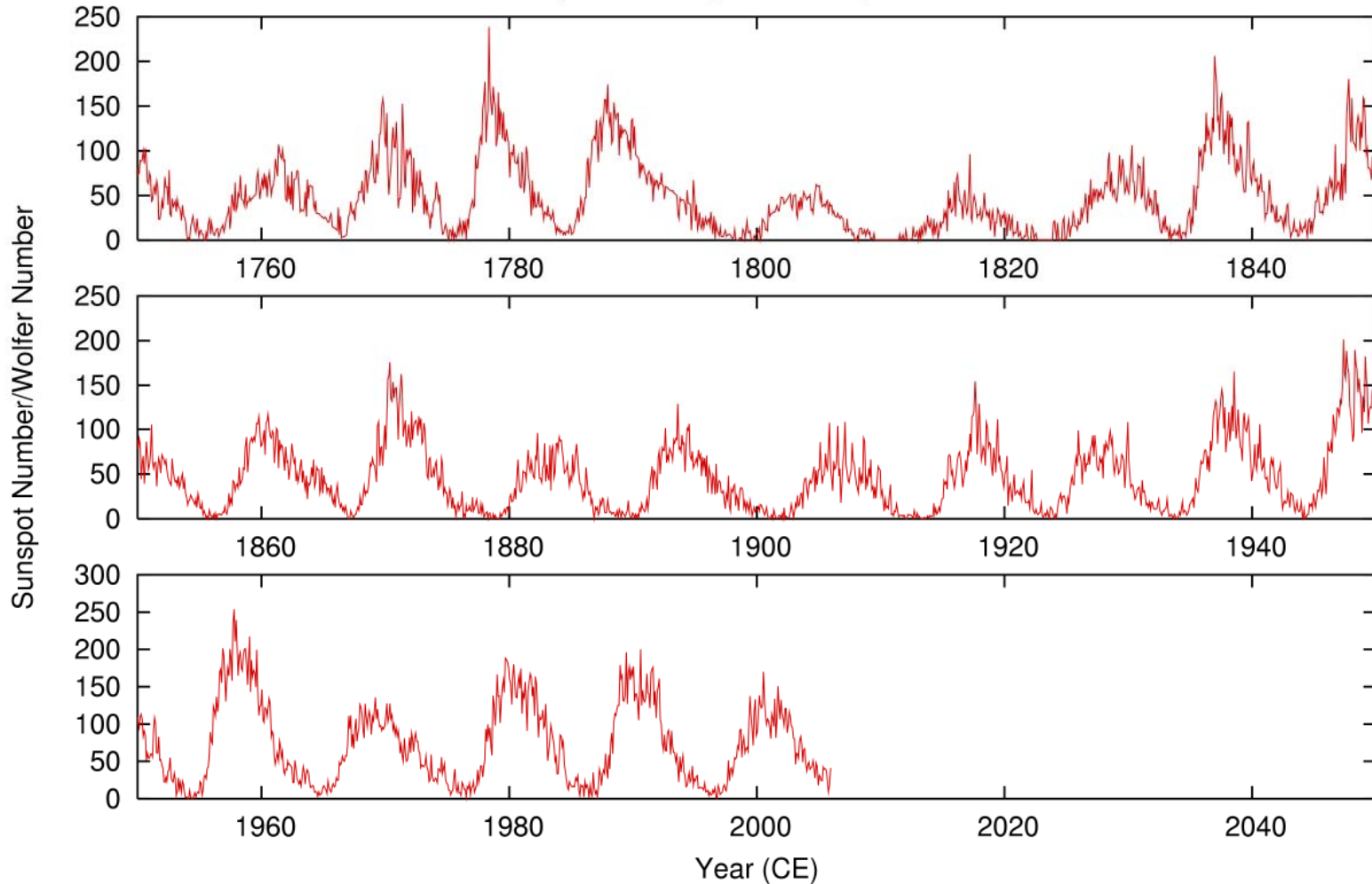
მაგნიტური ველი

მზის ლაქების ცვალებადობა: 22 წლიანი ციკლი

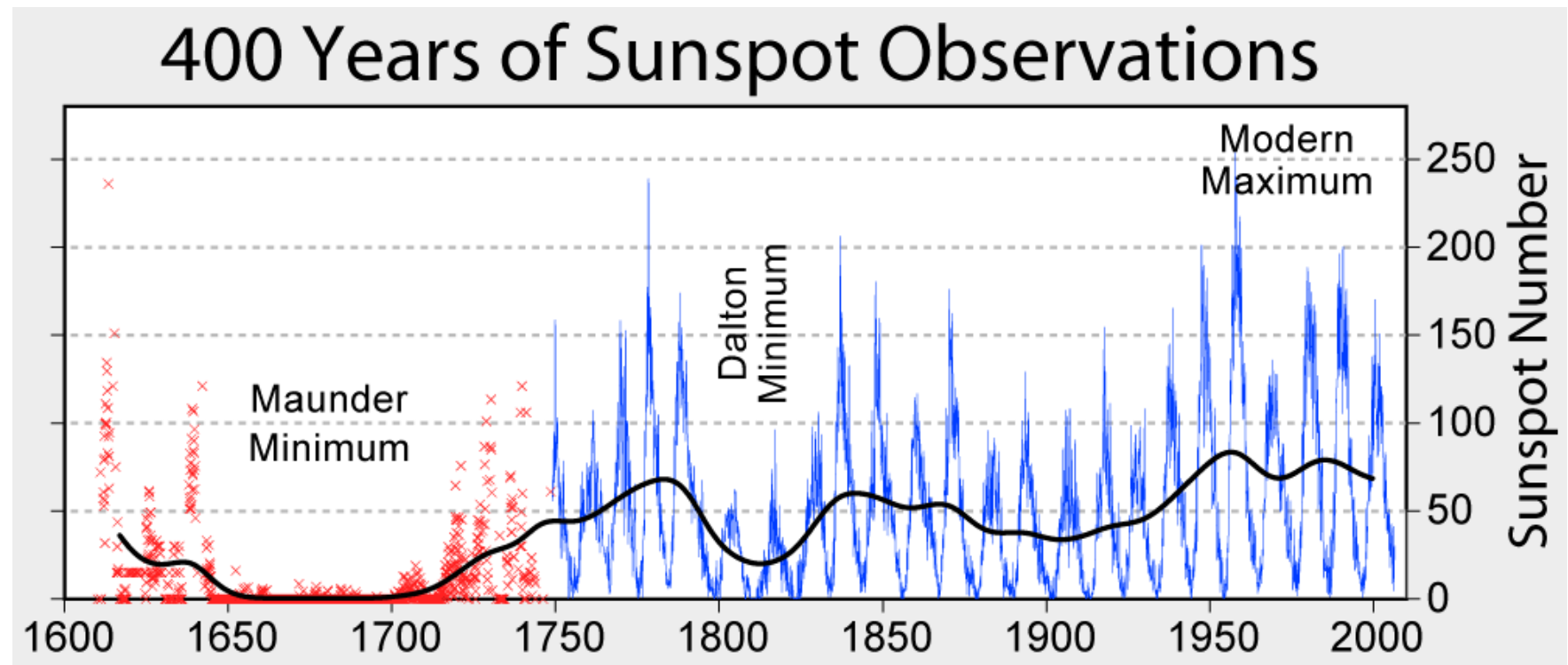
მაგნიტური ველი

Monthly average Sunspot Number

მაუნდერის მინიმუმი

მაგნიტური ციკლის “ჩავარდნა”
მზის მაგნიტური დინამო მექანიზმის პრობლემა

მზის ქარი

დამუხტული ნაწილაკების მიმართული ნაკადი
“ჩაყინული” მაგნიტური ველები
~ 50 ასტრონომიული ერთეული

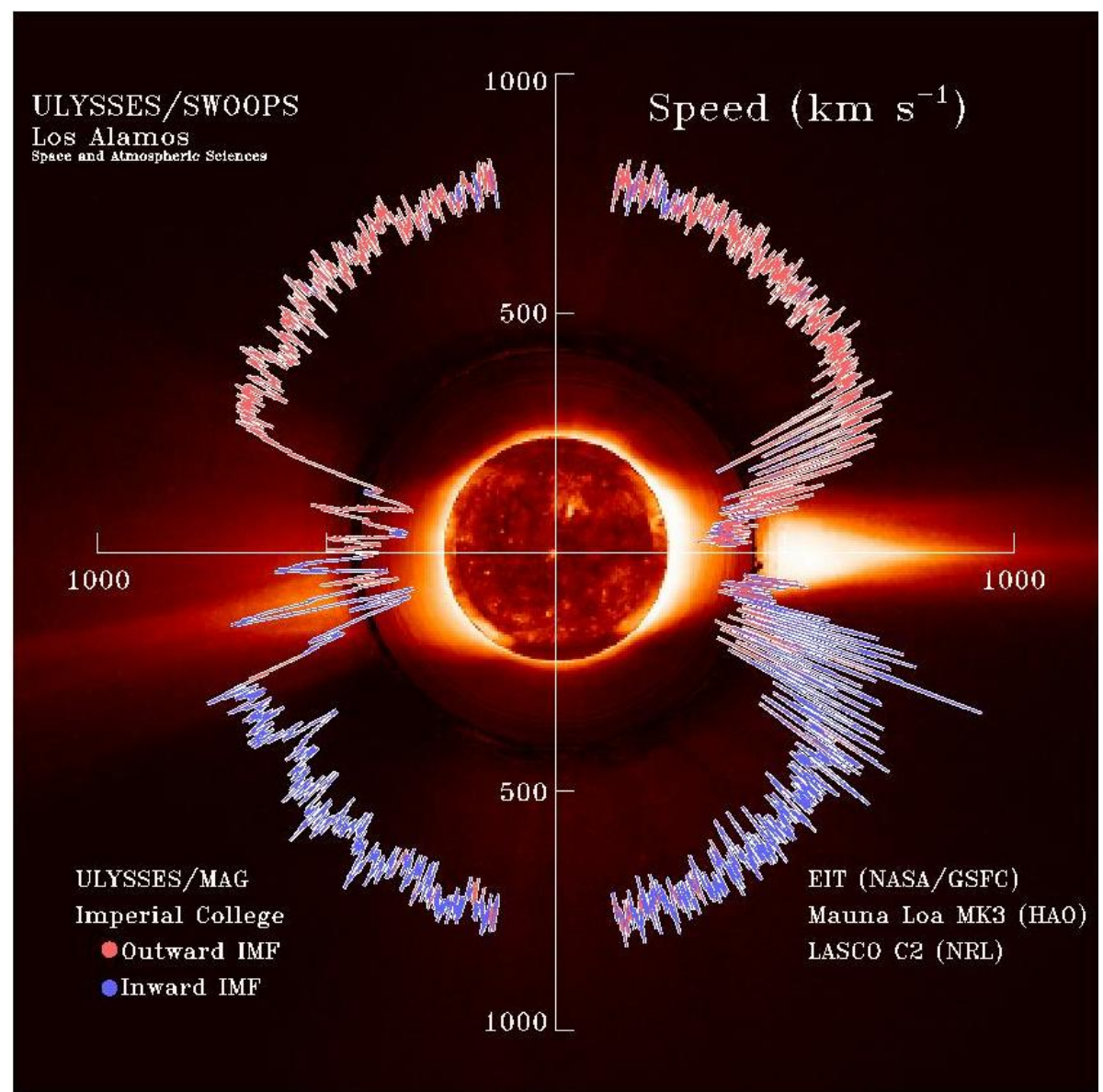
კომეტის კუდები

კოსმოსურ ხომალდებზე ზემოქმედება

მზის ქარის იალქანი (თეორიული კონცეფცია)

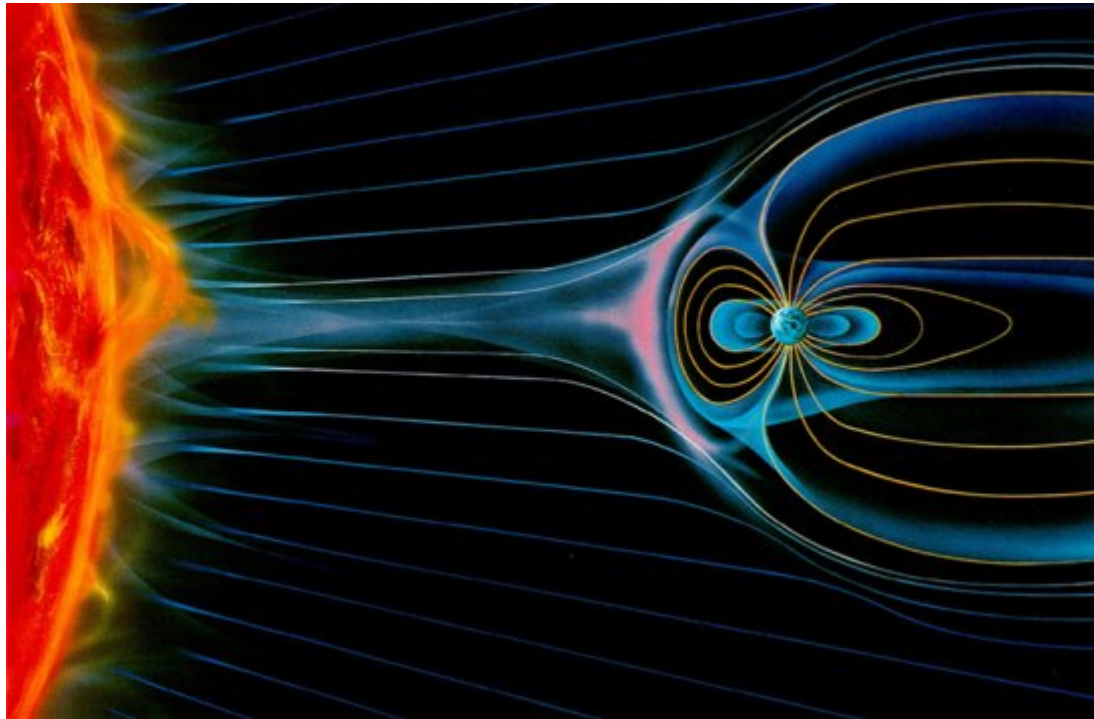
მზის ქარი

“სწრაფი” და
“ნელი” მზის
ქარი

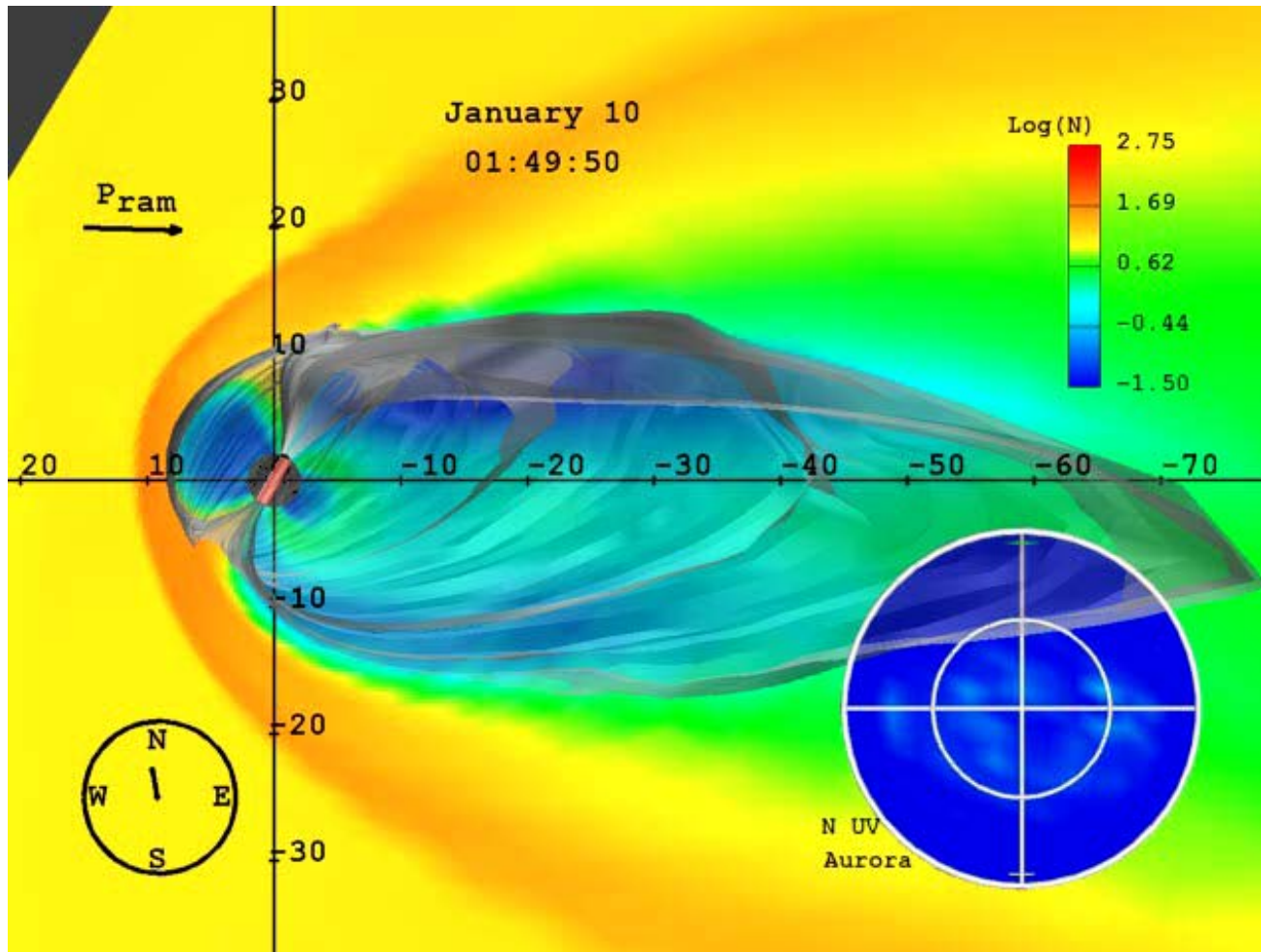
მზის ქარი

ზემოქმედება დედამიწის მაგნიტოსფეროზე

CME (Coronal Mass Ejection)

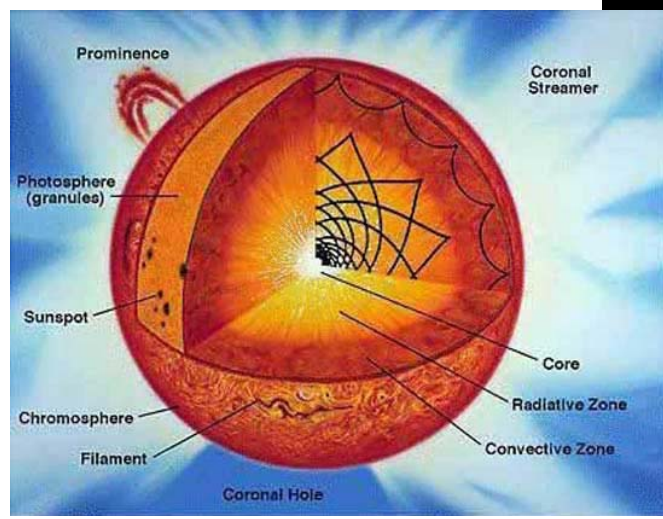
ურთიერთქმედება დედამიწის მაგნიტურ ველთან:
მაგნიტური ქარიშხალი

ჰელიოსეისმოლოგია

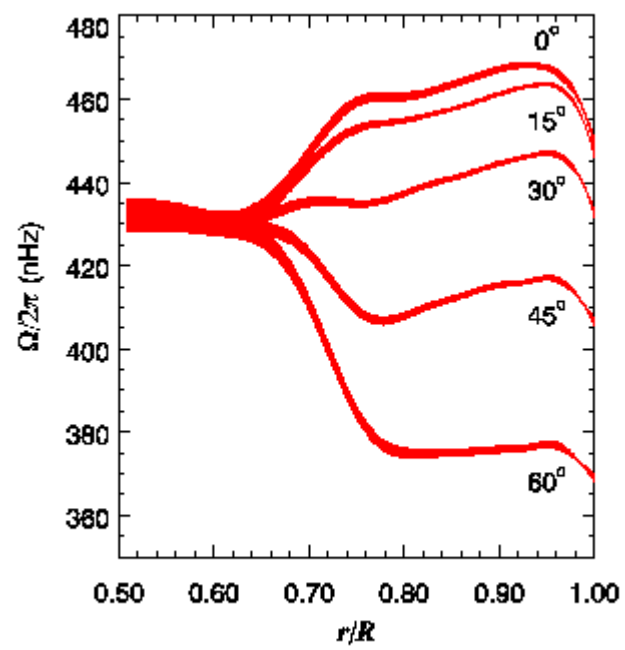
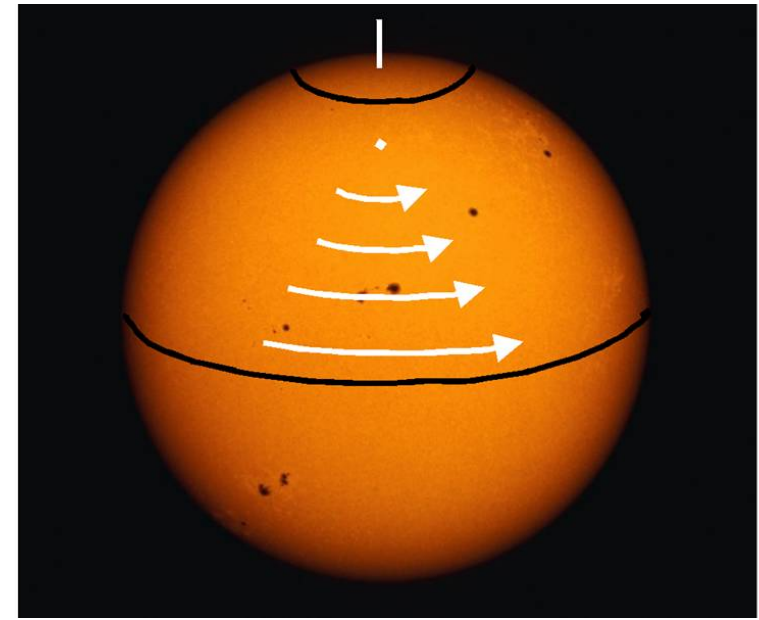
მზის ზედაპირის სეისმოლოგია

წნევის ტალღების / ვიბრაციის
დაკვირვება გვაძლევს
იმფორმაციას მზის შიდა
აგებულებაზე

დიფერენციალური ბრუნვა

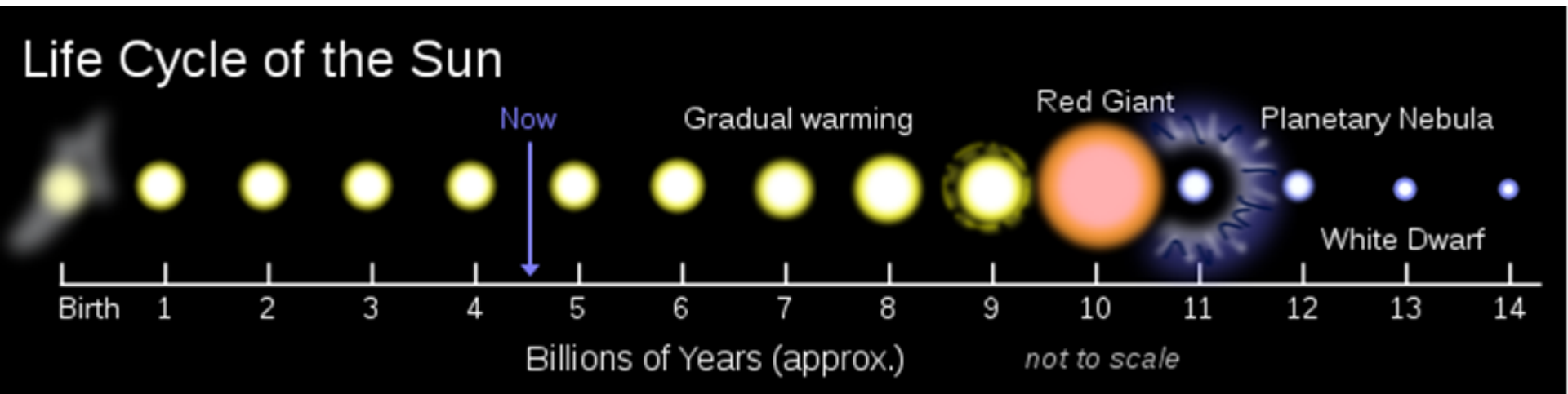
ზედაპირის
დიფერენციალური
ბრუნვა

სიღრმისეული ფენების
დიფერენციალური
ბრუნვა

მზის ევოლუცია

მზე იმყოფება ევოლუციის სტაბილურ (შუა) ეტაპზე

სიცოცხლის ბოლოს მზე გაფართოვდება 1ა.ე.–ზე მეტ რადიუსზე. ევოლუციის ბოლო ეტაპი: თეთრი ჯუჯა

მზე და სამყარო

შეფასებები

მზის ასაკი: ~4.5 მილიარდი წელიწადი
სამყაროს ასაკი: ~12 მილიარდი წელიწადი

მზე: “მესამე თაობის ვარსკვლავი”

www.tevza.org/home/course/universe2010

B. W. Carroll and D. A. Ostlie, *“An introduction to modern astrophysics”* (2007)

ქვეთავები   11. 1,2,3.